

Wablieft praat met Paul Verhaeghe

“De maatschappij maakt mensen ziek”

Materieel hebben we het nog nooit zo goed gehad. De meesten van ons hebben een inkomen, een dak boven ons hoofd ... Toch voelen veel mensen zich helemaal niet goed. In 2009 slikte één op de negen Belgen medicijnen tegen depressie. Heel wat kinderen van tien jaar voelen zich ‘mislukt’. Dit heeft te maken met onze economie. Onze economie, onze maatschappij, vindt presteren te belangrijk. En dat maakt mensen ziek. Toch is er hoop. Dit en veel meer staat in het boek van Paul Verhaeghe. Hij geeft meer uitleg aan Wablieft.

Paul Verhaeghe is professor aan de universiteit van Gent. En hij schrijft boeken over psychologie. Zijn nieuwste boek heet ‘Identiteit’. Op drie maanden tijd kochten lezers al 16.000 exemplaren. Wat is de boodschap van Paul Verhaeghe? Onze maatschappij wordt harder, kouder en minder sociaal. De maatschappij vertelt ons dat we het zelf moeten doen. Je moet jezelf ‘maken’. Als we mislukken, is dat onze eigen schuld. Dat zorgt dat veel mensen erg ongelukkig zijn, volgens Verhaeghe.

Deel 1

“We zijn niet goed bezig in onze maatschappij”

Wablieft: U schrijft: “We hebben het nog nooit zo goed gehad. En toch voelen we ons slecht.” U bent in uw boek niet mals voor onze maatschappij. Veel mensen kopen uw boek. Hoe verklaart u dat?

Paul Verhaeghe: Het boek komt op het juiste moment. Veel mensen voelen dat het slecht gaat in onze maatschappij en in hun eigen leven. Zelfs mensen die succes hebben, voelen zich niet goed. De voorbije 15 jaar steeg het aantal jongeren dat stopt met school voor ze een diploma halen. Er zijn meer slachtoffers van huishoudelijk geweld. Belgen gebruiken meer medicijnen. Eén op de negen personen neemt pillen tegen depressie. Veel mensen zijn eenzaam. Je kan niet zeggen dat we goed bezig zijn.

U vindt dat onze manier van werken een van de oorzaken is. Waarom?

Ons werk maakt veel mensen eenzaam. Mensen worden tegen elkaar opgezet. De een moet beter zijn dan de ander. Ze worden altijd vergeleken met hun collega’s. Terwijl mensen elkaar net nodig hebben. Ons werk zorgt ervoor dat elke persoon zichzelf de belangrijkste vindt. Iemand wil zijn of haar job behouden, dus doet die persoon veel moeite. Als een collega zijn of haar job verliest, dan is dat zo. Die ene persoon zal haar of hem zeker niet helpen, want dat helpt hem of haar niet vooruit.

U schrijft ook dat wij Belgen bang zijn voor elkaar. Hoezo?

Sociale angst is de angst voor de ander. Let wel: wij Belgen leven in een van de veiligste gebieden ter wereld. Toch is de sociale angst bij ons groter dan bij mensen die in Afghanistan wonen. En nochtans hebben ze daar veel meer redenen om angst te hebben voor elkaar door alle aanslagen in het land.

Deel 2

“Veel leerkrachten en directeurs weten dat het systeem niet werkt”

Wablieft: U schrijft dat kinderen op de lagere school elkaar ‘loser’ noemen, verliezer.

Paul Verhaeghe: Loser is het vaakst gebruikte scheldwoord op de lagere school. Een grote groep jongeren voelt zich mislukt. Terwijl de school kinderen net zelfvertrouwen kan geven ... Nu leren onze kinderen op school vooral: ik moet het maken, ik moet succes hebben. Als een kind of jongere faalt op school, kan dat twee oorzaken hebben. Ten eerste horen we: iedereen kan succes hebben, als je maar genoeg je best doet. Als je dus niet slaagt op school of in het leven, heb je niet voldoende je best gedaan, het is je eigen schuld

En wat is de tweede oorzaak?

De tweede oorzaak is: het kind heeft een stoornis. Dat is een uitweg. Een stoornis betekent dat je er niets aan kan doen dat je faalt. Heeft je kind een stoornis? Dan denk je als ouder dat een behandeling kan helpen tegen die stoornis. Voor ouders is het extra moeilijk. Zij voelen zich schuldig, omdat hun kind het niet goed doet op school. Dus gaan ze akkoord om hun kind te laten behandelen: hun kind gaat bijvoorbeeld naar de logopedie. Terwijl je dat kind toch gewoon met rust kan laten.

Wat zeggen scholen over uw boek?

Scholen vragen mij vaak om over mijn boek te praten. Ze herkennen mijn verhaal. Veel directeurs en leerkrachten weten dat dit systeem niet werkt. Een groot aantal leerkrachten is niet gelukkig met leerplannen en met leerdoelen. Ik maak een onderscheid tussen mensen die hun werk doen, en het systeem dat hen in een bepaalde richting stuurt.

Deel 3

Paul Verhaeghe over ...

> jongeren en werk

“Onze huidige economie wil vooral uitzendkrachten, die passen best in dit systeem. . Heel wat jongeren van nu zullen tijdelijke jobs hebben. Ze zullen af en toe werken, en af en toe niet werken. Ze zullen niet echt meetellen. Dat is geen goed vooruitzicht. Ik vind dit niet kunnen.”

> ziekenhuizen en onze economie

“Ik sprak gisteren met een neuroloog. Een aantal jaar geleden zag hij een patiënt in een klein ziekenhuis. Hij maakte op twee uur tijd drie scans van de hersenen van de patiënt. Zo wist hij snel welke aandoening de vrouw had. Hij kon haar meteen behandelen, zodat haar aandoening niet erger werd. Nu werkt de neuroloog in een groot ziekenhuis. Gelijkaardige onderzoeken duren daar drie dagen. Voor die vrouw zou dat te lang geduurd hebben. De aandoening zou haar intussen invalide gemaakt hebben.

Dit ziekenhuis werkt goedkoper en maakt meer winst. Maar het ziekenhuis werkt volgens een structuur die niet thuishoort in de zorgsector. In bedrijven weten ze ondertussen al dat zogezegd goedkoper werken en meer winst maken niet altijd leidt tot betere resultaten voor de patiënt. Bedrijven proberen nu andere modellen uit. In een aantal bedrijven mogen mensen weer zelf meer beslissen.”

> Verhaeghe over de onlusten in Londen in 2011. Jongeren plunderden toen de winkelstraten.

“Mijn reactie op de onlusten in Londen in 2011 was: ‘Deze jongeren doen hetzelfde als de bankiers. Ze plunderen anderen kaal. Ze kijken enkel naar hun eigen voordeel.’ Ik kreeg kritiek omdat ik dat zei, maar het is zo. Bovendien waren de jongeren die daar plunderden, niet arm.”

Deel 4

“We moeten het systeem zelf veranderen”

Paul Verhaeghe heeft veel kritiek in het boek. Toch heeft hij ook hoop. “Ik voel dat er van alles gebeurt. In Nederland zijn er bijvoorbeeld meer mensen die samen koken, tuinieren, buurtwerking doen. Ook bij ons zie ik kleine projecten. Je kan zeggen dat mensen met deze projecten willen loskomen van de grote trends in de maatschappij.”

Gratis werken

“Een succes is TEJO. In deze Antwerpse organisatie werken therapeuten vrijwillig met jongeren. Stel dat je in een bedrijf voorstelt om gratis te werken. De medewerkers lachen je uit. Niemand wil dat doen. Therapeuten krijgen vanaf een bepaalde leeftijd extra vakantiedagen. Die dagen gebruiken ze om elders gratis te gaan werken. Dit zegt veel over het gebrek aan zin die ze in hun eigen werk vinden.”

Kwaliteit van je leven

“Mensen vragen zich af waar ze zich goed bij voelen en waarbij niet. ‘Wil ik zo nog verder doen?’ vragen ze zich af. Vanochtend zag ik een kennis van me. Ze werkte lang in Gent, en kreeg toen binnen naar bedrijf promotie. Drie maanden lang pendelde ze elke dag naar Brussel. Nu gaat ze weer in Gent werken. Ze had geen leven meer, zei ze. Ze vertrok ’s ochtends om zes uur en kwam ’s avonds om acht uur weer thuis. In Gent neemt ze haar vroegere job weer op en zal ze minder verdienen. Deze vrouw heeft in haar job in Gent wel meer contact met mensen. Ze kan iets betekenen voor andere mensen en heeft nog tijd voor haar man en kinderen.”

Solidariteit is nodig

“De komende tien jaar zal de kloof tussen arme mensen en mensen die voldoende geld hebben, nog groter worden. Dan krijgen we een onveilige maatschappij. Tenzij mensen solidair zijn met elkaar. Dat hoop ik. Kijk naar Ford Genk: solidariteit zal nodig zijn. Ik hoop dat mensen ervoor kiezen om weer meer te betekenen voor anderen.”

Politici moeten volgen

“Ik heb vooral hoop voor wat mensen zelf doen. De politici moeten dan wel volgen. Een beweging van de burgers kan veel veranderen. We zullen moeten kiezen. Ofwel gaan we door zoals we bezig zijn, ofwel gaan we een andere richting uit.”

Kaderstukje bij stuk over hoop

Zullen we tijd krijgen?

“Wij zijn zelf het systeem. Wij moeten het zelf veranderen. Dat is de belangrijkste boodschap die ik in het boek wil meegeven. Het is niet voldoende om politici of de banken de schuld te geven.

Het heeft bijna 20 jaar geduurd om dit systeem te installeren. Wellicht hebben we evenveel tijd nodig om het te veranderen. De vraag is of we die tijd zullen krijgen. Als je kijkt naar de economische crisis, en naar de problemen met het milieu ...”

Deel 5

Professor Verhaeghe over zichzelf

Wablieft: U werkt aan de universiteit. U doet onderzoek en geeft les over psychologie. U werkt ook als therapeut. U schrijft een boek en geeft lezingen: u draait perfect mee in het systeem waarop u zoveel kritiek hebt.

Paul Verhaeghe: Ik heb er een tijd lang in meegedraaid en een tijd minder. Ik werk hard, dat is duidelijk. Dat kan ik nu ook. Ik heb de laatste tien jaar meer tijd. Mijn kinderen zijn het huis uit, mijn vrouw is gestopt met werken, ik heb een goed huwelijk. Dat is allemaal belangrijk.

Een Poolse filosoof zei: 'Nooit hebben we ons zo vrij gevoeld en nooit waren we zo machteloos'. Dat herkende ik. Ik was professor aan de universiteit, maar ik kon niets veranderen. Dit boek schrijven is voor mij een manier geweest om te ontsnappen aan de machteloosheid op mijn werk. Ik wist: ik schrijf een boek over dit thema en leg het zo uit, dat anderen het herkennen. Dit is gelukt. Ik heb hard gewerkt om het boek te schrijven. Ik ben twee jaar niet met vakantie geweest. Elk van ons moet zich afvragen: welke keuzes kunnen we maken, zodat we een stuk een andere richting uit kunnen?

Stel dat je als alleenstaande vader in een supermarkt werkt met wisselende uren. Je kinderen wonen de ene week bij jou, en de andere week bij hun moeder. Welke keuzes heb je?

Veel minder. Als je inkomen laag is, heb je weinig keuzes. Wel kan je kiezen om je sociale relaties uit te bouwen. Ik zie in mijn omgeving mensen met co-ouderschap die één week veel tijd doorbrengen met hun kind en de andere week hard werken of andere dingen doen. Ze vragen vaak hulp aan mensen in dezelfde situatie. Er ontstaat een soort uitwisseling. Ook uit noodzaak, denk ik. Ze kunnen het niet alleen.

Ilona Plichart